

Jyrki Korkeila

Psykiatrian erikoislääkäri
professori
päätoimittaja

Modernit terveyshuolet ja ympäristöyliherkkyys

Moderneilla terveyshuolilla viitataan arjessa ilmenevien asioiden tai tarvittavan teknologian kohtaamiseen liittyvään oireiluun. Terveyshuolet ryhmittyvät neljään pääkomponenttiin: 1) ympäristön saastuminen, 2) toksiset tekijät, 3) pilaantunut ruoka ja 4) säteilyn pelko.

Moderneja terveyshuolia raportoivilla on mm. enemmän ruoka-aineintoleranssia ja kroonista väsymysoireyhtymää kuin muulla väestöllä. Terveyspalvelujen käyttö mutta etenkin uskomushoitojen käyttö on yleistä. Myös lääketieteen opiskelijoiden vastaavat huolet liittyvät runsaaseen terveyspalvelujen käyttöön.

Usein huolenaiheet ja ahdistus liittyvät tekijöihin, joiden kausaalista yhteyttä kulloinkin koettuun oirekonaisuuteen ei ole todistettu tai joita voi sinällään olla vaikeaa todentaa nykyisillä tutkimusmenetelmillä.

Lääketieteen historoitsija Edward Shorter on todennut, että tietty osa potilaista oireilee aina todennettavuuden rajan tuolla puolen. Kun tieto lisääntyy, syntyy uusia oireyhtymiä tai huolenaiheita. Apua hakevat yleensä loukkaantuvat, mikäli kausaalisuhdetta tarkastellaan neutraalisti, kuten yleensä sairauksia epäiltäessä ja tutkittaessa. Kausaalisuhteen neutraalikin tarkastelu voi johtaa kokemukseen vähättelemisestä tai oireitten teeskennellyiksi, itseaiheutetuiksi väittämisestä. Näiden tilanteiden kohtaaminen

on toki lääkärikin haastavaa, koska työvälineitä tilanteiden kohtaamiseen ei välttämättä ole.

Ehdollistumista ja nosebo-efektiä on ajateltu mekanismeiksi ympäristöyliherkkyysien taustalla. Kumpikin mekanismi on fysiologinen, biologinen. Ehdollistumisella on vahvoja vaikutuksia hormonien ja myötäsäntytisen immunitietin toimintaan. Ehdollistumisesta voi seurata hiljaista inflammaatiota, johon liittyy useammanlaista sairastumisen riskiä. Huolet muuttavat myös sitä, miten somaattisia signaaleja tulkitaan. Omien elintoimintojen seuraaminenkin muuttaa kuvaa omasta terveydentilasta.

Toisaalta edellä mainitusta ei välttömästi seuraa, ettei jokin herkkyysien kausaalioletuksista voisi olla tosi tuntemattomalla mekanismilla. Mutta jos ilman parempaa tietoa jokin ilmiö yleensäkin on selitettävissä pienellä joukolla tekijöitä, ei ole tarkoituksenmukaista rakentaa vaihtoehtoista kausaalioletusta ilman vankkaa näyttöä.

Apua hakevat kaipaavat diagnoosia tietääkseen, mistä on kyse ja saadakseen diagnoosin mukaista hoitoa sekä legitimoidakseen sairauskäyttäytymistään. Kliinikkojen ja potilaiden välille syntyy ristiriitaa, jos tavanomaiset diagnoosit eivät sovellu käytettäväiksi tai eivät kelpaa. Kärsimyksessään vakavasti otetuksi tuleminen ja myötätuntoinen suhtautuminen on kaikkien oikeus kausaaliselityksistä riippumatta.